

CARME PICALLO (1950-2019)

M. LLUÏSA HERNANZ

Universitat Autònoma de Barcelona, Dept. de Filologia Espanyola
luisa.hernanz@uab.cat

El 6 de juny del 2019 va morir a Barcelona, a l'edat de 69 anys, Carme Picallo, professora de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona. El seu traspàs, després d'una malaltia cruel que ella va afrontar amb un gran coratge fins al final, ha truncat una trajectòria acadèmica brillant que va estar sempre presidida per l'excel·lència i el rigor intel·lectual.

Carme Picallo es va llicenciar en Filosofia i Lletres l'any 1974 a la Universitat de Barcelona i es va traslladar el 1976 als Estats Units, país en què es va formar com a lingüista. Es va doctorar l'any 1985, a la City University of New York (CUNY), amb una tesi, *Opaque Domains*, que va tenir una incidència molt destacable en el camp de la lingüística teòrica i també dins la sintaxi de les llengües romàniques. A partir d'aquesta data i durant uns anys, va exercir com a professora a diferents universitats nord-americanes, fins que finalment va tornar el 1989 a Barcelona, amb una beca. Poc temps més tard, l'any 1992, va incorporar-se al Departament de Filologia Catalana de la UAB.

Picallo venia avalada per una trajectòria investigadora brillant quan es va integrar a la UAB, com ho demostren no solament el notable impacte de la seva tesi doctoral sinó també les revistes de primer nivell internacional en les quals ja havia publicat a començaments dels anys 90. Aquest fet explica que la seva influència científica en una part dels professors de llengua catalana, de llengua espanyola i de lingüística dels departaments de Filologia Catalana i de Filologia Espanyola de la UAB —units al voltant del que ara es coneix com a Centre de Lingüística Teòrica (CLT)— fos determinant, com ho va ser també el paper que va tenir en la internacionalització del grup. Carme Picallo, persona senzilla i cordial, sempre disposada a col·laborar amb els col·legues, es va implicar plenament en les diferents activitats de recerca del CLT. Freqüentava habitualment les conferències, seminaris, cursos i congressos organitzats pel grup; ella mateixa va ser la impulsora d'un *workshop* celebrat a Barcelona l'any 2010 sobre la variació lingüística, en què un conjunt nombrós de lingüistes de prestigi internacional va debatre sobre aquest fenomen des de diferents perspectives teòriques. El *workshop* va donar lloc a un volum editat per Picallo i publicat a Oxford University Press amb el títol *Linguistic Variation in the Minimalist Framework*.

Més enllà de l'activitat investigadora, Carme Picallo va ser una excel·lent professora, motivada i motivadora, dedicada als alumnes i sempre preocupada per les seves classes, que renovava una i mil vegades malgrat els anys d'ofici. Tots els qui

vam compartir cursos amb ella recordem perfectament els seus *exemplaris* tan curiosament preparats, el constant intercanvi d'idees per millorar l'explicació de tal tema o de tal altre... La seva preocupació per la trajectòria dels estudiants s'estenia molt més enllà de les classes; es reflectia també en la direcció de treballs d'investigació, a l'hora d'aconsejar i d'orientar els doctorands en la seva recerca. També era una avaluadora minuciosa i responsable. Tenia criteri, era justa, i mai no dubtava —generosa com era— a esmerçar el temps que calgués per fer les coses amb la màxima pulcritud. La seva labor en aquest àmbit va tenir una important projecció internacional remarcable, com ho avala la seva presència des del 2004 fins al 2014 en diversos comitès científics europeus, en qualitat de representant del Ministerio de Ciencia y Tecnología.

A les funcions docent i investigadora cal afegir-hi les responsabilitats de gestió que Carme Picallo va assumir en els anys 1999-2002, quan va ser vicerectora d'Investigació de la Universitat Autònoma de Barcelona en l'equip del rector Carles Solà. De fet, aquesta seva projecció dins l'àmbit global de la universitat va culminar amb un projecte ambiciós —encàrrec del rector Lluís Ferrer—, l'*Any de les Llengües*, que va aplegar convidats de primera línia i que va tenir un ressò considerable.

La trajectòria investigadora de Picallo abans i després d'integrar-se a la UAB és àmplia i molt destacable. Va publicar a les millors revistes de lingüística teòrica del món, entre les quals, *Linguistic Inquiry*, *The Linguistic Review*, *Natural Language and Linguistic Theory*, *Probus*, *Journal of Linguistics*, *Syntax*, etc. Aquest repertori enlluernador no acaba aquí, ja que també va escriure articles rellevants a revistes com ara *Catalan Journal of Linguistics*, *Caplletra*, *Lingue e Linguaggio* i *Borealis*, entre d'altres. Igualment, té nombroses contribucions a prestigioses editorials estrangeres i espanyoles: Oxford University Press, Blackwell, Elsevier, Foris, Akal, Espasa Calpe, etc.

A banda dels seus articles estrictament monogràfics, Carme Picallo és autora de diversos treballs de caràcter més general vinculats a la seva recerca bàsica que exigien, com és habitual en aquest tipus de publicacions, la mà d'un especialista capaç de sintetitzar el coneixement acumulat sobre un determinat domini científic. En aquest àmbit cal destacar la seva participació en la *Gramàtica Descriptiva de la Lengua Española*, editada per Bosque & Demonte (1999) i en la *Gramàtica del català contemporani*, a cura de Solà *et al.* (2002); també va intervenir en els volums *The Handbook of Hispanic Linguistics* editat per Hualde *et al.* (2012) i *Perspectivas de Sintaxis Formal*, editat per Gallego (2015), entre altres obres.

Els temes abordats en les revistes i llibres esmentats ens situen respecte dels principals interessos de recerca de Carme Picallo, que abasten una extensa gama de fenòmens: la interpretació dels elements pronominals i anafòrics; el paràmetre de subjecte nul; la variació lingüística; l'arquitectura del sintagma determinant i, més específicament, les característiques dels elements nominals i dels pronoms possessius, el funcionament dels adjectius i l'estatut dels trets de gènere i de nombre; l'anàlisi dels arguments oracionals; la naturalesa temporal de l'indicatiu, el subjun-

tiu i l'infinitiu, juntament amb el capteniment dels verbs modals. Fent un petit esforç de síntesi, la llista que s'acaba d'esmentar, tot i no ser exhaustiva, es podria subsumir en dos grans eixos, que coincideixen amb les dues propietats bàsiques del llenguatge, l'estudi de les quals ha estat el centre de l'agenda de treball de la sintaxi formal des de mitjans del segle xx: d'una banda, les dependències a distància (per exemple, les relacions anafòriques o el moviment de constituents), i de l'altra, els elements nuls (és a dir, l'el·lipsi o les categories buides). Aquests dos aspectes configuren dues línies de treball consubstancials a la trajectòria investigadora de Carme Picallo. De fet, són en bona mesura el detonant de la seva tesi doctoral, *Opaque Domains*, que aborda «the interpretation of pronominal and anaphoric elements in Catalan subjunctive clauses [...]», segons s'indica en el seu paràgraf inicial.

Un tercer ingredient que impregna de forma crucial la producció científica de Carme Picallo és el Minimisme, que va aplicar amb autoritat en la seva recerca. Una recerca que sempre va prioritzar una visió atòmica dels fenòmens lingüístics en detriment de les peculiaritats més directament ostensibles de les construccions. Així, per exemple, en el seu primer article, publicat a *Linguistic Inquiry* (1984), ja s'afirma que són les propietats d'una categoria funcional, la projecció flex(ió), les que expliquen les diferències entre la interpretació del subjecte pronominal d'una subordinada en subjuntiu («En Jordi ha decidit que Ø telefoni al Pere») i el d'una subordinada en indicatiu («En Jordi ha decidit que Ø telefonarà al Pere»). Dels nombrosos articles de Carme Picallo que, de forma congruent amb el Programa Minimista (PM), incideixen en els aspectes *primitius* de les construccions, són remarcables els que aborden l'estatut de les oracions nominalitzades. Així es constata en el seu treball publicat a *Syntax* (2002), en què l'autora es pregunta en quina mesura els trets nominals de persona, gènere i nombre són aplicables als arguments oracionals. Justament la naturalesa de les categories de gènere i de nombre va ser un altre dels grans temes que va ocupar Picallo els últims deu anys. En efecte, en un dels seus darrers articles, aparegut a *Borealis* (2017), afirma, sempre alineada amb el PM, que «Under a minimalist lens, [formal Gender] is a puzzling grammatical element because it seems uncongenial to the idea of optimal design».

Picallo, en suma, es mirava el llenguatge en profunditat: per què les coses són com són i no d'una altra manera? Aquesta pregunta és inherent a la seva recerca, en què conflueixen harmònicament la lingüística teòrica i l'estudi de la sintaxi del català i d'altres llengües.

Per fer realment justícia al perfil científic de Carme Picallo, caldria destacar també la seva forma de fer recerca. Picallo tenia un esperit cartesí, que es reflectia nítidament en les seves publicacions, sempre molt ben organitzades, sense retòrica vàcua. Anava al gra, era clara i desenvolupava de forma precisa i elegant els seus arguments. No es deixava atrapar pels aspectes epidèrmics o superficials dels fenòmens. Atorgava especial importància a les qüestions substantives: un exemple pertinent, un contrast mínim, un argument rellevant, una bona idea... Sempre deia que una bona idea ho era tot, més enllà d'embolcalls superflus.

La Carme persona i la Picallo científica compartien una àmplia franja de similituds. L'elegància intel·lectual dels seus treballs es pot posar en paral·lel, efectivament, amb la seva elegància i el seu bon gust personal. El seu minimalisme transcendia l'esfera científica. Era sòbria i austera: no li agradaven les floritures ni físiques ni científiques. Els qui la vam conèixer tenim ben present la seva personalitat, sempre compromesa amb l'exigència i l'honestedat. Carme Picallo es prenia molt seriosament les coses. Una virtut, tanmateix, que no estava renyida amb el seu fantàstic sentit de l'humor. Va afrontar el tram final de la seva vida amb una presència d'ànim admirable, colpidora, amb referències iròniques a la malaltia que li va afectar el cervell, «el meu òrgan preferit», com ella mateixa deia.

Carme, des d'aquesta nota de record, moltes gràcies per tants anys de complicitat. La teva petja com a dona i com a científica sempre romandrà viva entre nosaltres.